

СЕРІЯ «MAGISTRA VITAE»

Сергій Волянюк

ІСТОРІЯ ВОЄННОЇ ОКРУГИ УПА «ЛИСОНЯ»

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА - БОГДАН

Богдан

УДК 930.25
ББК 63.3-36
В 67

Серію «Magistra Vitae» засновано 2016 року

*Видано за фінансової підтримки
Тернопільської обласної державної адміністрації та Тернопільської обласної ради*

Воляннюк С.

В 67 Історія воєнної округи УПА «Лисоня» / С. Воляннюк. — Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2018. — 328 с.

ISBN 978-966-10-7387-5

У книжці на основі аналізу архівних документів, опублікованих джерел і наукової літератури вперше здійснено комплексне вивчення історії становлення й боротьби відділів повстанської армії на теренах військово-територіальної одиниці УПА – ВО 3 «Лисоня».

Тут висвітлена діяльність воєнної округи УПА «Лисоня» проти німецького і радянського окупаційних режимів й польського підпілля, відтворено структуру округи та підлеглих їй формувань, розкрито воєнний, організаційний, територіальний поділ, та встановлено керівний склад груп Української Народної Самооборони, відділів УПА і штабу ВО, розкрито процес розформування воєнної округи.

Книжка адресована історикам, науковцям, викладачам, студентам, а також усім, хто цікавиться історією Української Повстанської Армії.

УДК 512.1(075.3)
ББК 22.1я72

Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва

ISBN 978-966-10-7387-5

© Воляннюк С.Б., 2018
© Навчальна книга – Богдан, 2018

Зміст

Перелік умовних скорочень	4
Передмова.....	5
Вступ.....	6
РОЗДІЛ 1. ФОРМУВАННЯ ТРЕТЬОЇ ВОЄННОЇ ОКРУГИ УПА “ЛИСОНЯ”	13
1.1. Організаційно-територіальний поділ підпілля ОУН	14
1.2. Передумови створення УПА в Тернопільській області ОУН	25
1.3. Структурна побудова і кадровий склад військового штабу ВО з “Лисоня”	43
1.4. Військово-територіальний устрій воєнної округи, структура повстанських відділів ...	64
1.5. Підготовка підстаршинського (молодшого командного) складу і формування спеціальних військових одиниць.....	76
РОЗДІЛ 2. ВІЙСЬКОВА ТА ПРОПАГАНДИСТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ВІДДІЛІВ УПА ВО З “ЛИСОНЯ” У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 1943–1944 РР.	93
2.1. Збройний опір німецькому режимові.....	94
2.2. Збройні дії проти польських військових формувань.....	120
2.3. Діяльність проти радянської репресивно-каральної системи у 1944 р.	146
РОЗДІЛ 3. ЗАВЕРШАЛЬНИЙ ЕТАП ВІЙСЬКОВОГО СПРОТИВУ ВІДДІЛІВ УПА ВО З “ЛИСОНЯ” РАДЯНСЬКІЙ РЕПРЕСИВНО-КАРАЛЬНІЙ СИСТЕМІ	181
3.1. Діяльність відділів УПА у 1945–1946 рр.	182
3.2. Розформування військових одиниць та переведення стрільців, підстаршин і старшин УПА в підпілля	207
3.3. Збройна боротьба підпілля ОУН (1947 – середина 1960-х рр.).....	221
Висновки.....	239
Додатки	249
1. Витяг наказу УПА з оперативного зведення НКВС	250
2. Щоденник політвиховника Василя Петришина (“Лев”).....	251
3. Опис бою загону к-ра “Остапа” у с. Залужжя Бережанського р-ну	254
4. Оперативне зведення про діяльність відділів УПА у жовтні–грудні 1944 р.	257
5. Повідомлення про організаційні та персональні справи	261
6. Свідоцтво про закінчення підстаршинського вишколу	262
7. Вказівки для організаційно-мобілізаційних референтів.....	263
8. Описи боїв відділів УПА за квітень–липень 1945 р.	264
9. Пропозиції про призначення військових ступенів полеглим командирам УПА.....	268
10. Пропозиції про призначення військових ступенів і нагород воякам УПА.....	269
11. Пропозиції про призначення старшинам УПА військових ступенів та нагород	281
12. Протокол у справі акції на с. Бариш.....	284
13. Наказ з військово-організаційних та політико-виховних питань.....	286
14. Великодній наказ штабу ТВ “Південь”	291
15. Наказ штабу ТВ “Південь” з військово-організаційних та політико-виховних питань.....	293
16. Протоколи про загибель колишніх старшин УПА	295
17. Повідомлення штабу ВО “Лисоня” про нагородження членів підпілля.....	296
18. Пропозиції про відзначення нагородами вояків УПА та підпілля ОУН	298
Посилання на джерела	300

Перелік умовних скорочень

АК — Армія Крайова [Польща]
ВБ — винищувальний батальйон [СРСР]
ВО, ВО з “Лисоня” — воєнна округа, третя воєнна округа “Лисоня”
ВПЖ — Військово-польова жандармерія
ВШ, ВШВО — військовий штаб, військовий штаб воєнної округи
ГВШ — Головний військовий штаб
ДУН — Дружини Українських Націоналістів
ЗУЗ — Західні українські землі
КВ — командир відтинка, команда відтинка
КВШ — крайовий військовий штаб
КДБ — Комітет державної безпеки [СРСР]
КОП — крайовий осередок пропаганди
КП — крайовий провід
КП(б)У — Комуністична партія (більшовиків) України [СРСР]
к-р — командир
МВС — Міністерство внутрішніх справ [СРСР]
МДБ — Міністерство державної безпеки [СРСР]
нач. шт. — начальник штабу
НКВС — Народний комісаріат внутрішніх справ [СРСР]
обл. — область, обласний
ОВК — Окружна військова команда
ОіСУЗ — Осередні і східні українські землі
ОУН — Організація Українських Націоналістів
ПВК — Повітова військова команда
ПК — Подільський Край
р-н — район
СБ ОУН — Служба безпеки Організації Українських Націоналістів
СКВ — Самооборонний кущовий відділ
СРСР — Союз Радянських Соціалістичних Республік
СС — (SS — Schutzstaffeln) охоронні загоони [Німеччина]
СУЗ — Східні українські землі
ТВ — Тактичний відтинок
УГВР — Українська Головна Визвольна Рада
УНС — Українська Народна Самооборона
УПА — Українська Повстанська Армія
УЧХ — Український Червоний Хрест
ЦК — Центральний комітет [СРСР]
ЧА — Червона армія [СРСР]

Передмова

Минають роки, десятиріччя, століття, і події в історії повторюються з певною циклічністю. У цьому пересвідчуємося й сьогодні, коли через 75 років доводиться знову боротися за незалежність і територіальну цілісність Української держави. На просторах нашої Батьківщини вкотре ллється кров, а тисячі солдатів жертвують здоров'ям і життям в ім'я щасливого майбутнього прийдешніх поколінь. Подвиг героїв сьогодення — захисників України, прав і свобод Вільного народу перегукується з подвигом вояків Української Повстанської Армії, які вірили, що не за горами день, коли Україна стане суверенною та могутньою державою.

У період Другої світової війни 1939–1945 рр. поневолена Україна мала свою армію. Це є очевидним фактом для дослідників національно-визвольного руху, однак для частини населення, котре десятиліттями виховували за радянськими пропагандистськими кліше, цей період залишається найменш зрозумілим.

Історія діяльності повстанської армії, попри значні поступи останніх років, і надалі залишається значною “білою плямою”. Не є винятком створення та боротьба її відділів на території Тернопільщини, яка у структурі УПА сформувала окрему воєнну округу під назвою “Лисоня”.

Про що ж ідеться у цій книжці?

Ми не ставили перед собою мету створити літературно-художню чи науково-популярну працю про відділи УПА на Тернопільщині, натомість прагнули подати лаконічну наукову розвідку, що побудована переважно на архівних документах і матеріалах. У книжці детально розповідається про внесок Організації Українських Націоналістів у розбудову воєнної округи, зокрема роботу військової (організаційно-мобілізаційної) референтури, формування збройних груп Української Народної Самооборони. Дослідження містить інформацію про поділ, структуру, чисельність та командний склад УПА, діяльність її відділів проти німецького і радянського режимів, а також проти польського підпілля. У ній також ідеться про процес розформування “Лисоні” як військово-територіальної одиниці повстанської армії та подальшу участь вояків УПА, членів ОУН і безпартійних патріотів у лавах збройного підпілля. Увесь пласт цього дослідження стосується територій, які охоплювала третя воєнна округа УПА “Лисоня”. Вважаємо, що дана книжка допоможе скласти загальне уявлення про невелику частину збройних сил повстанської армії 1940-х років зі своїми позитивними і негативними сторонами.

Сергій Волянюк

Вступ

Утвердження незалежності Української держави, становлення її громадянського суспільства, формування національної свідомості відбувається в умовах бурхливого зростання інтересу до історичного минулого. Осмислення попередніх етапів історичного розвитку українського народу забезпечує неперервність державотворчих традицій та процесу національної консолідації. У цьому контексті важливе значення має вивчення діяльності українського національно-визвольного руху, зокрема збройної боротьби Української Повстанської Армії (УПА) у 40–50-х рр. ХХ століття. Висвітлення цього питання в цілому неможливе без аналізування діяльності армії в окремих регіонах, зокрема на Тернопільщині, так, як це зроблено у дослідженнях діяльності УПА на Волині, Закерзонні, Львівщині та ін. Наукове вивчення військово-територіальної одиниці УПА, воєнної округи (ВО) “Лисоня”, її діяльності поєднує в собі кілька науково-пізнавальних і методологічних аспектів, які виводять такі дослідження за рамки звичайної краєзнавчої роботи та вводять у один з різновидів мікроісторії, що є необхідною засадою та підґрунтям для провадження узагальнювальних досліджень з історії національно-визвольного руху.

УПА діяла у складних воєнно-політичних і соціально-економічних умовах, була втіленням ідеї здобуття Української держави, джерелом, з якого наступні покоління запозичили досвід і сили для подальшої боротьби за її створення, утвердження національної свідомості, свободи особистості та свободи інших поневолених народів. Боротьба УПА була логічним продовженням національно-визвольної боротьби за волю і незалежність на території галицької, волинської і подільської частин України, яку започаткували у ХХ ст. стрільці Галицької Армії, Військо УНР, члени Української Військової Організації (УВО) та Організації Українських Націоналістів (ОУН). З огляду на це особливої актуальності набуває дослідження організації і багатогранної діяльності “Лисони” як однієї з найпотужніших воєнних округ УПА. Воно має й значне наукове, теоретичне та пізнавальне значення. Також діяльність УПА на Тернопільщині потребує

грунтовного й аргументованого дослідження, оскільки наукове осмислення основних аспектів функціонування цієї армії на згаданій території є важливим і актуальним завданням української історіографії.

Мета дослідження — об'єктивне висвітлення основних особливостей організації, становлення та діяльності воєнної округи УПА “Лисоня” на базі широкого аналізу архівних джерел, опублікованих документів, спогадів учасників національно-визвольного руху, з урахуванням наукових досягнень попередників.

Об'єктом дослідження є національно-визвольний рух 1940–1960-х рр. на території Поділля. Предметом — формування та діяльність військової мережі ОУН (1943–1945 рр.), груп УНС (1943 р.), відділів УПА (1943–1947 рр.) і частково збройного підпілля (з 1947 р.), які діяли на території воєнної округи УПА “Лисоня”.

Територіальні межі дослідження охоплюють регіони, пов'язані з діяльністю ВО “Лисоня”, — Тернопільську, Хмельницьку, Вінницьку та окремі райони сусідніх областей.

Хронологічні рамки дослідження визначені організацією та діяльністю відділів ВО УПА “Лисоня”, а саме 1943–1947 рр. — від часу виникнення перших збройних підрозділів повстанської армії та створення третьої воєнної округи “Лисоня” до фактичного розформування УПА на цій території. Хоча рішення про поетапне розформування відділів УПА було прийняте у 1946 р., а організований збройний спротив придушено у 1950-х рр., організаційні клітини підпілля та окремі повстанці діяли на цих територіях до середини 1960-х років, а останні повстанці вийшли з підпілля лише після відновлення незалежності України. Для простеження окремих тенденцій у боротьбі відділів УПА та підпілля проти репресивно-каральних систем в окремих випадках перейдено за встановлені хронологічні й географічні межі.

Практичне значення отриманих результатів полягає у використанні систематизованого та узагальненого фактичного матеріалу, висновків і положень у науково-дослідницькій (розроблення фундаментальних праць із новітньої історії України), навчальній (при підготовці спеціальних курсів у вишах, для написання підручників з проблем українського національно-визвольного руху, при підготовці окремих семінарських занять), політичній (проблеми реабілітації та визнання на державному рівні ветеранів ОУН і УПА), краєзнавчій (для написання історії населених пунктів, висвітлення діяльності учасників підпілля, створення музейних експозицій) сферах, а також для утвердження національної пам'яті українського народу.

Тема діяльності УПА, попри значне зацікавлення громадськості та суспільства, належить до тих, які недостатньо вивчені в історичній науці. Це пов'язано насамперед зі значним періодом бездержавності України, через що вітчизняній

Кінець безкоштовного уривку. Щоби
читати далі, придбайте, будь ласка,
повну версію книги.